

KİTAP İNCELEMESİ

Özlem ALTAN-OLCAY ve Evren BALTA, *The American Passport in Turkey: National Citizenship in the Age of Transnationalism*

(Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 2020)

Deniz Ş. SERT

Doç. Dr., Özyeğin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu kitap değerlendirmesine atıf için

Deniz Ş. Sert, Kitap Değerlendirmesi: “Özlem Altan-Olcay ve Evren Balta, *The American Passport in Turkey: National Citizenship in the Age of Transnationalism*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 2020”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 18, Sayı 70, 2021, s. 139-141.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler
E-Posta: bilgi@uidergisi.com.tr

Bu makalenin tüm hakları *Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği*'ne aittir. Önceden yazılı izin almadan hiçbir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik amaçlı alıntılar bu kuralın dışındadır. Yazıda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

The American Passport in Turkey: National Citizenship in the Age of Transnationalism

Özlem ALTAN-OLCAY & Evren BALTA

Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 2020, 240 Sayfa, ISBN: 9780812252156

Deniz Ş. SERT

Doç. Dr., Özyeğin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul

E-posta: denizsert@gmail.com

Orcid: 0000-0002-5360-6642.

Pasaport, genellikle bir ülkenin hükümeti tarafından vatandaşlarına verilen ve esas olarak uluslararası seyahat amacıyla sahibinin kimliğini ve uyruğunu onaylayan bir seyahat belgesidir.¹ Pasaport aynı zamanda devletlerin sınır kontrolleri için kullandıkları belki de en önemli araçlardan biri ve düşünülen çok daha yeni bir 20. yüzyıl icadı. Henley Pasaport Endeksi,² tüm dünya pasaportlarını, sahiplerinin önceden vize almadan erişebilecekleri varış noktalarının sayısına göre sıralamaktadır. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği'nden (IATA) alınan özel verilere dayanan endekse göre, 2020 yılında dünyada sahip olunabilecek en iyi pasaportlar Japonya, Singapur, Güney Kore, neredeyse tüm Avrupa Birliği, Kanada ve Amerika pasaportları; en kötülerini ise Afganistan, Irak, Suriye, Pakistan, Somali ve Yemen'dir. İkinci gruptaki ülkeler aynı zamanda dünyadaki en büyük mülteci ve düzensiz göçmen gruplarının ülkeleridir. Sadece bu basit karşılaştırma bile, dünyanın gittikçe daha küresel bir yer haline gelmesinin bazıları için klişe iken diğerleri için bir mit olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti pasaportu ise 51. sırada. Son yıllarda gerileme göstermiş olsa da Amerikan pasaportu 2020 yılı endeksinde yedinci sırada; bu, 185 ülkeye vizesiz seyahat anlamına geliyor. Peki Türkiye'de Amerikan pasaportu ne anlama geliyor? Detaylandırmak gerekirse, Türkiye'de ABD vatandaşı olmak ne anlama geliyor? Amerika Birleşik Devletleri dışında bir ABD vatandaşı olmak ne anlama geliyor? ABD vatandaşlığının Türkiye'deki cazibesi ve ayrıcalıkları bize ABD'nin küresel gücü ve yerel siyasetle bağlantıları hakkında ne anlatıyor? ABD vatandaşlığına atfedilen ulus ötesi anlamlar ve değerler, vatandaşlık kurumunun dönüşümü hakkında neye işaret ediyor? Özlem Altan-Olcay ve Evren Balta'nın *Türkiye'de Amerikan Pasaportu: Ulus Ötesi Çağda Ulusal Vatandaşlık* başlıklı kitabı bu sorulara cevap aramakta. Veri toplamak adına geniş çaplı bir saha çalışmasına dayanan araştırmalarında üç grup ile görüşmeler yapılmış: İlk grup, normalde Türkiye'de yerleşik, fakat doğum yapmak için Amerika'ya giderek çocuklarına başka bir vatandaşlık "hediye" eden aileler. Genelde önceden Amerika'da bir süre yaşamış ya da ziyaret etmiş; Türkiye'nin Batı ile bağlarının, hayat kalitelerinin ve yerel statülerinin giderek daha kötüleşeceğinden kaygı duyan bu kişiler, çocuklarının geleceği için stra-

1 Bakınız Cane, P. and Conaghan, J., *The New Oxford Companion to Law*, London, Oxford University Press, 2008.

2 <https://www.henleypassportindex.com/>

teji oluşturmaya çalışıyorlar. İkinci grup, evlilikten kariyer seçimlerine çeşitli nedenlerle Türkiye’de yaşamayı seçen Amerikalılar. Üçüncü grup ise yeşil kart çekilişi ya da uzun dönem Amerika’da yaşama sonucu vatandaşlık almış, fakat sonunda Türkiye’de yaşamaya karar vermiş Türkiyeliler. Yazarlar bu üç gruptan toplam 110 kişiyle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapmışlar.

Kitabın üç temel argümanı bulunuyor: ilk olarak, Türkiye gibi ülkelerde insanların ABD vatandaşlığı ile ilişkilendirdikleri ayrıcalıklar, yerel olarak spesifik siyasi kutuplaşmanın, sosyal hiyerarşilerin ve kültürel çekişmelerin gündelik işleyişini keşfetmek için benzersiz bir bakış açısı sağlamakta. İkincisi, ABD vatandaşlığı, bireylerin ulusal aidiyet ve ulusötesi özelemler arasındaki kimlik müzakerelerinde güçlü bir rol oynarken; orada doğmuş ya da sonradan vatandaşlığa alınmış olsun, benzersiz bir değerler ve anlamlar kümesini birleştirmekte. Son olarak, ABD sınırlarının ötesindeki bu ABD vatandaşları, vatandaşlık kurumunun dönüşümünü yeniden düşünme ihtiyacını ortaya koymakta. Kitap aynı zamanda devlet güçlerinin eşitsiz bir şekilde artmasıyla birlikte çeşitli bireysel iddiaların ve özelemlerin ulusötesi alanlarda ortaya çıkma yollarını hesaba katmak gerektiğini gösteriyor. Kitabın bulgularına bakıldığında, ulusal yurttaşlık önemini halen korumaya devam etse de sadece yereldeki devlet-yurttaş ilişkilerine odaklanmanın yeterli olmadığı anlaşılıyor. Artık bireyler, kendi vatandaşlık rejimlerinin resmi devlet sınırları ile sınırlı kalmayan ve kendi seçtikleri makro politik koşulların arka planına karşı, vatandaşlık statülerini tekrar hayal ediyor, deneyimliyor ve stratejiler oluşturuyorlar. Yazarların da altını çizdiği gibi giderek ulusötesi olan bir dünya, mutlaka ulusal vatandaşlığın öneminde bir azalma anlamına gelmiyor; hatta, yurttaşlık, ulus ötesi alanlarda eşitsizlikleri düzenlemek için hâlâ büyük önem taşımakta.

Kitap, giriş ve sonuç dışında dört temel bölümden oluşmakta. İlk bölümde Türkiye’de Amerika’nın nasıl hayal edildiğine dair tarihsel bir çerçeve sunulurken, ikinci bölüm, çocukları için ABD vatandaşlığını hayal eden, bir risk topluluğu içerisinde kazanım hesabı yapan annelere odaklanmakta. Üçüncü bölümde, çeşitli nedenlerle Türkiye’de yaşayan ulusötesi Amerikalıların dünyada yükselme hikayeleri anlatılırken; dördüncü bölüm, Amerikan rüyasından dönen Türkiye’deki Türk Amerikalılar hakkında.

Kitabı birkaç farklı mercekten okumak mümkün ve geniş bir okuyucu kitlesine hitap ediyor. Altan-Olcay ve Balta, uzun yıllar Amerika’ya gitmiş gelmiş, orada yaşamış, ancak kendileri ya da çocukları için vatandaşlık almadan Türkiye’ye dönmüş kişiler için kaçırılan fırsatları da göz önüne seriyor. Acaba bu kişiler için daha farklı bir gelecek olabilir miydi? Kitabın sonucunda da yazdığı gibi belki onlar da ulus ötesi bir vatandaş ulusuna tabi olabilirlerdi (veya hala olabilirler mi?). Kitap aynı zamanda, göç, hareketlilik ve ulusötesi alanlar konularına kafa yoran uzmanlar, akademisyenler, öğrenciler ve diğerleri için vatandaşlık kavramının nasıl yeniden düşünülmesi gerektiğine dair önemli ipuçları vermekte. Bunu yaparken sosyoloji, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkileri birleştiren disiplinler arası bir perspektif de sunmakta. Zira belki de kitabın en önemli argümanı ABD vatandaşlığının ulus ötesi anlamları ve değerlerinin nihayetinde ABD’nin küresel gücüne bağlı olduğunu savunması.

Yazarların da örnek gösterdiği gibi, sakinlerinin çoğunun siyasi krizden ve yaşamı tehdit eden durumlardan kaçmak için sınırlı seçeneklere sahip olduğu bir bölgede yaşayan insanlar için ABD vatandaşlığı istikrarlı, liberal bir demokrasi olarak algıladıkları yere güvenli geçiş için bir garanti olabilir –ki bu, tanınması gereken ulus ötesi bir değerdir. Veya Amerika Birleşik Devletleri’ndeki ekonomik gerileme ve kriz zamanlarında, ABD vatandaşları ulusal sınırları sorunsuz bir şekilde geçebilir ve aşağı doğru bir sosyal hareketlilik yaşamayacaklarını bilerek başka yerlerde iş arayabilir. Bu örnekler, ulus

ötesi fırsatlar arasındaki eşitsizlikler, sembolik olarak ABD vatandaşlığının farklı anlamları ve değerleri ve ABD'nin küresel gücünün günlük işleyişi hakkında ipuçları veriyor.

Kitapta anlatılan ABD vatandaşlığı ile ilgili çeşitli deneyimler, uygulamalar ve tahayyüllerden ortaya çıkan hiyerarşik anlamlar ve değerler, çağdaş dünyadaki vatandaşlık kavramsallaştırmalarını yeniden düşünme ihtiyacını ortaya çıkarmakta. Sonuçta pasaport sadece yabancı ülkelere gidecek olanlara yetkili kuruluşça verilen, yabancı ülke yetkililerinin kimlik incelemesinde geçerli bir belge olmanın çok ötesinde, kimliğin yeniden tahayyülü ve inşası sürecinde önemli bir araç. Pasaport, dünyanın kimileri için düşünüldüğü kadar küçülmediğinin, eşitsizliklerin nasıl kurumsallaştığının bir göstergesi. Küreselleşmenin kimin için klişe, kimin için mit olacağına dair bir anahtar...